

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарно-педагогічний факультет

Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва

ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

тема:

ДЕКОРАТИВНА ТАРИЛЬ «СЯЙВО ВСЕСВІТУ» В ТЕХНІЦІ
ГЕОМЕТРИЧНОГО РІЗЬБЛЕННЯ

Галузь знань: 02 «Культура і мистецтво»

Спеціальність: 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»

Спеціалізація: Художня обробка деревини

Шифр ДПДМ. 018264.18.04.ПЗ

Виконав: студент IV курсу, групи ДМ-18-1

Підпис

Ю. М. Літвінов

Ініціали, прізвище

Керівник

Підпис

В. В. Хренова

Ініціали, прізвище

Нормоконтролер

Підпис

О. В. Пястук

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Підпис

І. В. Андрощук

Ініціали, прізвище

Зав. кафедри ТПО і ДМ

«07» серпня 2022 р.

Хмельницький 2022

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет гуманітарно-педагогічний
Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва
Освітній рівень перший (бакалаврський)
Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
Спеціальність 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»
Спеціалізація Художня обробка деревини
Освітня програма «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри ТМО: ДМ
Андрієвич З.В.
07 червня 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ

Літвінов Іррі Михайлович
Прізвище, ім'я, по-батькові студента

1. Тема проєкту Декоративна тарілка „Світло Всесвіту“
у техніці геометричного різьблення

керівник проєкту Кривоша В.В., к. пед. н., доцент
Прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання

Затверджено наказом ректора університету від 01.03 2022 р. № 18

2. Строк подання студентом роботи на кафедру 6.06.2022 р.

3. Вихідні дані до проєкту вид художнього твору,
техніки виконання

4. Зміст пояснювальної записки

Вступ. Розділ 1: Традиції та новаторство в декоративному мистецтві геометричного різьблення. Розділ 2: Художньо-композиційні та техніко-матеріальні аспекти виконання декоративної тарілки тех. геом. різд.

4. Творча робота Декоративна тарілка „Світло Всесвіту“
Назва художнього твору (виробу)

5. Дата видачі завдання 02.03.2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів (розділів) дипломного проєкту	Строки виконання етапів	Підпис керівника
1. Затвердження теми ДП	1.03.2022р	<i>[Підпис]</i>
2. Збір матеріалу для створення ескізних варіантів проєкту	з 1.03.2022р до 11.03.2022р	<i>[Підпис]</i>
3. Етап ескізування до виконання художньої частини проєкту	до 15.03.2022р	<i>[Підпис]</i>
4. Виконання ескізної частини проєкту в чистовому варіанті	до 18.03.2022р	<i>[Підпис]</i>
5. Підготовка інструментів і матеріалів до виконання проєкту обраною технікою	з 18.03.2022р	<i>[Підпис]</i>
6. Початок виконання ДП в матеріалі	з 21.03.2022р	<i>[Підпис]</i>
7. Збір матеріалу до теоретичної частини ДП (дипломного проєкту)	з 2.05.2022р	<i>[Підпис]</i>
8. Написання 1-го розділу ДП	квітень	<i>[Підпис]</i>
Підрозділ 1.1	- 11 -	<i>[Підпис]</i>
Підрозділ 1.2	- 11 -	<i>[Підпис]</i>
Підрозділ 1.3	- 11 -	<i>[Підпис]</i>
9. Завершальний етап виконання ДП в матеріалі	2 тижень травня	<i>[Підпис]</i>
10. Завершення і оформлення роботи в матеріалі	кінець травня	<i>[Підпис]</i>
11. Написання 2-го розділу описової частини ДП	травень	<i>[Підпис]</i>
Підрозділ 2.1	- 11 -	<i>[Підпис]</i>
Підрозділ 2.2	- 11 -	<i>[Підпис]</i>
Підрозділ 2.3	- 11 -	<i>[Підпис]</i>
12. Формування висновків ДП	3-й тиждень травня	<i>[Підпис]</i>
13. Складання переліку джерел посилання	3-й тиждень травня	<i>[Підпис]</i>
14. Укладання додатків ДП	до кінця травня	<i>[Підпис]</i>
15. Попередній захист ДП	3.06.2022р	<i>[Підпис]</i>
16. Виправлення зауважень	з 3.06.2022р	<i>[Підпис]</i>
17. Збір підписів: керівника, завідувача кафедри, нормо контролера	6.06.2022р	<i>[Підпис]</i>
18. Збір додаткових документів до ДП: відгук керівника, рецензія, антиплагіат	з 3.06.2022р до 6.06.2022р	<i>[Підпис]</i>
19. Здача ДП і пакету документів секретарю екзаменаційної комісії	10.06.2022р	<i>[Підпис]</i>
20. Захист ДП (дипломного проєкту)	15.06.2022р	<i>[Підпис]</i>

Студент *[Підпис]*
Підпис

Ю. М. Літвінов
Ініціали, прізвище

Керівник *[Підпис]*
Підпис

В. В. Хренова
Ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Тема дипломного проєкту: Декоративна таріль «Сяйво Всесвіту» в техніці геометричного різьблення

Автор: Ю. В. Літвінов

Керівник: к. пед. н., доцент В. В. Хренова

Обсяг пояснювальної записки: 48 с.; Обсяг додатків: 10 с.

Ключові слова: техніка геометричного різьблення, декоративне мистецтво, орнамент, мотив, композиція художнього твору, технологічний процес, техніка виконання, декоративна таріль.

Дипломний проєкт виконувався з урахуванням особливостей обраної техніки та використовуваних матеріалів для виконання художнього твору (тарілі). Текстова частина дипломного проєкту складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання та додатків.

У першому розділі досліджено історію та передумови розвитку традиційного геометричного різьблення; визначено художньо-технологічні особливості виконання творів традиційними техніками різьблення; обґрунтовано художньо-образний зміст та ідею теми «Сяйво Всесвіту».

У другому розділі – розкрито композиційні та художні особливості виконаної декоративної тарілі «Сяйво Всесвіту»; обґрунтовано матеріалознавчі аспекти її виконання; описано технологічні особливості та послідовність виконання декоративної тарілі в техніці геометричного різьблення.

Зроблено висновки щодо мистецтва геометричного різьблення в традиції і у творах сучасних різьблярів, зроблено акцент на орнамент, як невід’ємну складову геометричного різьблення, підведено підсумки щодо поставленої на початку роботи мети та завдань.

Представлено перелік джерел посилання. Текстова частина підсилюється ілюстративним матеріалом, який винесено в додатки.

ЗМІСТ

	С.
Вступ.....	6
1 Традиції та новаторство в декоративному мистецтві геометричного різьблення.....	8
1.1 Історія та передумови розвитку традиційного геометричного різьблення.....	8
1.2 Художньо-технологічні особливості виконання творів традиційними техніками різьблення.....	13
1.3 Ідея та художньо-образне обґрунтування теми «Сяйво Всесвіту» в художньому виробі (тарілі) обраному до виконання...	17
2 Художньо-композиційні та технолого-матеріалознавчі аспекти виконання декоративної тарілі технікою геометричного різьблення.....	25
2.1 Композиційні та художні особливості виконання декоративної тарілі «Сяйво Всесвіту».....	25
2.2 Матеріалознавчі аспекти виконання декоративної тарілі технікою геометричного різьблення	30
2.3 Технологічні особливості та послідовність виконання декоративної тарілі «Сяйво Всесвіту» технікою геометричного різьблення	36
Висновки.....	45
Перелік джерел посилань.....	47
Додаток А Історичні вироби традиційної техніки різьблення	49
Додаток Б Різновиди традиційних технік різьблення	53
Додаток В Техніка геометричного різьблення	56
Додаток Г Різновиди восьмипроменевої зірки	57
Додаток Д Світлина готового виробу	58

ВСТУП

Декоративне мистецтво – складне, багатогранне художнє явище. Воно розвивається у таких галузях, як народне традиційне, професійне мистецтво і самодіяльна творчість. Ці галузі багатозмістовні і далеко не тотожні. Між ними існують тісні взаємозв'язки і суттєві розбіжності.

В умовах духовного відродження українського народу зростає роль та значення національних традицій, зокрема в декоративному мистецтві, як однієї зі складових національної культури, що формує самобутність нації.

Сьогодні декоративне мистецтво розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікаційну, естетичну тощо.

Одним із найдавніших видів декоративно-ужиткового мистецтва є художня обробка деревини, що передбачає виготовлення оригінальних виробів різноманітного функціонального призначення, таких як: меблі, посуд, дитячі іграшки, іконостаси, скульптура та інші художні вироби, що здавна привертали увагу своєю високою майстерністю у різні часи.

Ці пам'ятки народного мистецтва засвідчують тривалий історичний шлях розвитку художньої обробки деревини, зокрема його окремого виду – різьблярства, протягом якого вироблялися специфічні риси творчості різьбярів України [1; 2].

Особливої уваги заслуговує геометричне різьблення, що широко використовувалось у декоруванні предметів побуту – скриньок, декоративних тарілей, настінних панно, рамок, карнизів, кубків, ваз тощо.

Саме тому, на нашу думку, тема дипломної роботи: Декоративна таріль «Сяйво Всесвіту» в техніці геометричного різьблення, є актуальною для продовження спадковості традиційного мистецтва, а також для розкриття особливостей геометричного різьблення на прикладі виконання художнього твору (виробу) у вигляді традиційної тарілі.

Об'єктом дипломного проекту є геометричне різьблення як різновид художньої обробки деревини в декоративному мистецтві.

Предметом дипломного проекту є художні особливості геометричного різьблення на прикладі виконання декоративної тарілі.

Мета дипломного проекту: полягає в обґрунтуванні техніки «геометричного різьблення» в його історичному та художньо-технологічному аспектах й розкриття технологічних можливостей «геометричного різьблення» на прикладі виконання художнього твору (тарілі).

Виходячи з мети та теми дипломного проекту, були сформульовані такі завдання, як:

- дослідити історію виникнення та розвитку техніки «геометричного різьблення»;
- виявити художньо-технологічні особливості виконання творів традиційними техніками геометричного різьблення;
- обґрунтувати ідею художнього твору (тарілі) обраного для виконання та його художньо-образне відтворення;
- охарактеризувати композиційні та художні особливості декоративної тарілі «Сяйво Всесвіту» та матеріалознавчі аспекти її виконання;
- описати технологічну послідовність виконання декоративної тарілі.

Методи дослідження: аналіз історії розвитку техніки геометричного різьблення, її особливостей, художньо-композиційних особливостей художнього твору; абстрагування і конкретизація основних матеріалів, інструментів та технологічної послідовності виготовлення тарілі в техніці геометричного різьблення, узагальнення й систематизація з метою визначення технології виготовлення художнього твору (тарілі) та формулювання висновків.

РОЗДІЛ 1 ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО В ДЕКОРАТИВНОМУ МИСТЕЦТВІ ГЕОМЕТРИЧНОГО РІЗЬБЛЕННЯ

1.1 Історія та передумови розвитку традиційного геометричного різьблення

Історія різьблення по деревині нараховує багато тисячоліть. З тих часів, як люди почали будувати свої перші домівки з дерева, з'явилося й мистецтво обробки деревини, а з ним й різьблення по деревині.

Найдавніші пам'ятки народного мистецтва на території сучасної України, що зійшли до нас, належать до епохи палеоліту (20 тис. р. до н.е.). Це вироби з кістки, оздоблені різними геометричними мотивами [3].

Розкопки скіфських поховань дають уявлення про різноманітність видів і технік художньої обробки деревини, які були у скіфів. У давнину скіфи користувались дерев'яним посудом. Археологічні розкопки скіфських поховань свідчать, що скіфи спілкувались з іншими народами, вміли обробляти дерево на високому художньому рівні. Вони оздоблювали дерев'яні похоронні лежа багатокольоровими породами дерева.

Літописець Нестор у X ст. зазначає наявність розвиненої дерев'яної скульптури. Дерев'яні ідоли були втіленням духів природи, яким поклонялися наші предки і були невід'ємною частиною їхньої обрядовості. Після прийняття християнства дерев'яних ідолів топили у річках.

З появою Християнства на Русі у 988 р., різьблення по деревині перейшло у християнську традицію. Стилїстика і символічне наповнення змісту виробів поступово змінювалися. Свідченням того є прекрасні різьблені іконостаси у церквах і храмах. Ця традиція зберігається й по сьогодні. Багато нових храмів, що збудовані за наших часів, замовляють саме дерев'яні іконостаси (див. додаток А, рисунок А.1).

Токарні вироби прикрашали художнім розписом, що засвідчують зображення на мисці XII ст. із Києва. Майстри Русі працювали в різних стилях. У кожному регіоні художня обробка дерева мала стилістичні особливості. Вироби відрізнялися формами та оздобленням. На виробах зображали майстри фантастичних звірів, міфічних птахів (див. додаток А, рисунок А.2).

Татаро-монгольська навала затримала розвиток ремесел, знищила численні їх досягнення. Центри ремесел переміщуються з Києва, Чернігова та інших міст Галицько-Волинської землі. Ця земля менше потерпіла від монгольської навали. Під час князювання Данила Галицького художні ремесла, у тому числі й деревообробка, досягають значного розвитку. В середині XIII ст. зароджуються міста Львів і Холле, будуються численні фортеці.

Для художньої обробки дерева у XIV–XVIII ст. характерні такі напрями: виготовлення побутових предметів, знарядь праці, засобів пересування в домашньому виробництві. Ремісничі цехи та мануфактури беруть участь у декоративному оформленні церков, предметів культу. Створюють набійні дошки для вибивання узорів на тканинах, пряникові дошки, меблі для різних верств населення.

На першому етапі XIV ст. перша половина XVI ст. в художній обробці деревини з'являються специфічні ознаки українського мистецтва. Майстри виготовляють палаци, церкви, прикрашаючи пишним різьбленням. В орнаментиці з'являються мотиви листків аканту, квіток гранато-виноградних лоз і грон (див. додаток А, рисунок А.3).

Меблі цієї доби відрізняються гармонійністю античних пропорцій, прикрашаються пишним різьбленням, інколи розписом, накладними точеними профілями, використовують різні види дерева. Меблі складні за силуетом, масивні надто декоровані різьбленням (див. додаток А, рисунок А.4) або інкрустацією. Стіни оббивають тканинами, двері роблять із цінних порід дерева – стелі прикрашають золоченими орнаментами.

Слід сказати, що вже у XVI–XVIII ст. різьблення по деревині втратило містичний характер і стало промислом загальнодержавного значення з виключно декоративною метою. Почали утворюватися крупні майстерні та артілі, багато видатних майстрів використовували свої вміння для прикрашення палаців [5].

У XVIII–XIX ст. остаточно формуються центри народного мистецтва – народні художні промисли. Після 1861 року народні промисли одержують подекуди новий творчий розвиток. Їх центри: Полтавщина, Київщина, Гуцульщина, Поділля, Лемківщина де формується своя стилістика оформлення, характер орнаменту, прийоми виконання.

В архітектурно-меблевому виробництві різьбленням прикрашають балки-сволоки, стовпці, столи, лави, скрині (див. додаток А, рисунок А.5) у Західних областях України, а також вибійчані дошки прикрашали рослинним орнаментом.

Наприкінці XIX ст. і до 40-х р. XX ст. у творчості українських народних майстрів і професійних художників спостерігається вплив стилю Модерн (див. додаток А, рисунок А.6). У цей час відбулося осмислення новітніх ідей, що знайшли втілення у поширенні нових форм і образів. Відлуння Модерну виразно та яскраво знайшло втілення в скульптурних композиціях, які пронизані експресивним ритмом.

Кращі пам'ятки з деревини, що збереглися до нашого часу, свідчать про їх доцільність та гармонію краси. Різьбярі прагнули досягнути досконалості й пластичності форм предметів, а також довершеності й неповторності декору [4].

У 1878 р. відбулася важлива подія в історії художньої обробки деревини – відкрилося губернське ремісниче училище в Полтаві з токарно-столярним відділенням. Училище підготувало чимало різьбярів.

У Західних землях готуються форми гуцульських стилів художньої обробки деревини. Своєрідність його у поєднанні плоского різьблення з тригранно-виїмчастим, з особливою манерою композиційної побудови

орнаменту, форми виробів, прийомами виконання, інструментами. Тут дуже виявлені етнографічні особливості (див. додаток А, рисунки А.7, А.8).

На початку 20-х років створюється художньо-промислові школи в Києві, Харкові, Полтаві, Переяславі. З другої половини 20-х років на виставках разом з досвідченими майстрами активну участь бере молодь.

У 30–40 роках змінюються естетика, зміст і призначення виробів художніх промислів. Вони зазнають сильної ідеологізації, натиску влади. У виробках основна увага приділяється декору державно-політичного змісту, який витісняє традиційну естетику і практичність. Задана «зверху» тематика і геральдика, по суті, відривали промисли від народних традицій. Ця тенденція зберігалася в народному мистецтві довгі роки.

У 1934 році організована Українська художньо-промислова спілка, яка очолює артлі – кооперативні об'єднання художнього виробництва. У Дніпропетровську відкривається школа декоративного розпису. Активно й швидко розвивається народне мистецтво України в передвоєнний час.

У післявоєнний період відроджується художня обробка деревини, особливо в західних областях України. Відновлюється робота в артлі «Гуцульщина» в Косові, ім. Л. Українки у Львові, у Чернівецькій області, відкриваються училища декоративно-ужиткового мистецтва. У 1946 р. у Львові відкривається перший на Україні художній інститут (нині Львівська академія мистецтв). Наприкінці 50-х років художні артлі переорганізуються у державні підприємства, які підпорядковуються Міністерству місцевої промисловості.

Народне мистецтво знаходить широке застосування в дизайнерських розробках у сфері побуту, праці, виробництва меблів, оформленні житла та виробничого середовища.

Прагнення людини до краси, яку вона спостерігала кожен день у спілкуванні з природою, призвело до того, що звичайна деревина в руках майстра ставала справжнім витвором мистецтва. Оздоблювалося все з чим мала дотичність людина: посуд, віконні лиштви, двері, музичні

інструменти, засоби пересування, іконостаси, меблі. Ці твори народного мистецтва, що збереглися до наших часів, сьогодні ми можемо бачити в у національних музеях, насолоджуватися роботою українських майстрів, надаючи шану їхньому таланту. Найбільшими зібраннями музейних експонатів є народні твори центральної частини України – Київщини, Полтавщини, Чернігівщини; західної – Івано-Франківщини, Львівщини; північно-західної – Житомирщини.

Визначити національну самобутність художнього різьблення в усій різноманітності локальних особливостей, дає можливість колекція художніх творів XVI–XX ст. Національного музею українського народного декоративного мистецтва. У музеї зберігається цінна збірка хрестів XVIII–XIX ст. На деяких із них вирізьблено дату виготовлення і прізвище автора.

Сучасні майстри володіючи широким естетичним кругозором, достатньою професійною підготовкою, інтерпретують традиції народного мистецтва. Це підтверджують виставки професійних художників-майстрів декоративно-ужиткового мистецтва. Експонати різноманітні за тематикою і призначенням. Одні з них мають ужитковий характер, інші – декоративний, але всі вони єдині, нерозривно зв'язані в аспекті народного і професійного мистецтва, сучасності і традицій.

В Україні існувало багато видів художнього різьблення – площинне, рельєфне, кругле, наскрізне, але в кожному регіоні воно мало свою специфіку. Але на цьому історія цього давнього мистецтва не закінчується. Зараз ми можемо спостерігати відродження, та поступове збільшення популярності різьблення по деревині. Відкриваються нові школи, а також колективи декоративно-ужиткового мистецтва. Сміливо можна стверджувати, що ця історія пишеться й у наші дні. З'являються нові стилі, напрями та прийоми різьблення у мистецтві художнього різьбярства [19].

Різьблення по деревині сьогодні є актуальним як серед народних майстрів, так і професійних художників-різьблярів нашої країни.

1.2 Художньо-технологічні особливості виконання творів традиційними техніками різьблення

Розглянемо види художнього різьблення та його основні техніки. Різьблення по деревині розрізняють за глибиною різання, ритмом, місцем розташування візерунка, його характером. Згідно з різними видами прийомів розрізняють різьблення контурне, геометричне, накладне, прорізне, плоскорельєфне, пропильне. Найбільш поширеними видами є контурне та геометричне різьблення [1; 2; 6].

Плоско-виїмчасте різьблення.

Плоско-виїмчасте різьблення характеризується тим, що його фоном є плоска поверхня виробу, що декорується, рисунок створюється різьбою різної форми заглиблення (див. додаток Б, рисунок Б.1). Найнижчі точки рельєфу розташовані нижче рівня поверхні, що декорується, а верхні точки знаходяться на її рівні. У залежності від форми виїмок і характеру рисунка плоско-виїмчасте різьблення може бути геометричним або контурним

Контурне різьблення.

Контурне різьблення характерне неглибокими тонкими, двогранными виїмками, що проходять по всьому контуру рисунка. Контурне геометричне різьблення утворюється прорізанням неглибоких тоненьких ліній – заглиблень (див. додаток Б, рисунок Б.2), що мають вигляд тоненької сітки. Подібним чином утворюються інші орнаментальні мотиви: «січені зубці», «огірочки», «кривульки» тощо.

У контурному різьбленні використовують головним чином образотворчі мотиви: листки, квіти, фігурки тварин, птахів. Зображення яке виконане контурним різьбленням, подібне на гравірований рисунок, лінії його різкі, жорсткі, гра зі світлом майже відсутня.

Контурне різьблення використовують частіше у поєднанні з іншими видами різьблення – геометричним, плоско-рельєфним, а також розписом

Техніка контурного різьблення вимагає від виконавця великої уваги, вільного володіння інструментом і високого художнього смаку. Під час виконання контурного різьблення використовують не тільки ніж косячок, але і різні стамески. Поєднання ліній контурного різьблення та специфічних виїмок у вигляді крапельок – це основні риси яворівського різьблення (див. додаток Б, рисунок Б.3).

Плоско-рельєфне різьблення.

Плоско-рельєфне різьблення має декілька різновидів: різьблення з заокругленими формами; різьблення з подушковим фоном; різьблення з вибраним фоном. Загальними прикметами для них є невисокий умовний рельєф, який розміщений в одній площині на рівній поверхні, що прикрашається. Плоско-рельєфне різьблення є ніби перехідним видом від контурного до рельєфного (див. додаток Б, рисунок Б.4).

Заокруглене різьблення, так як і контурне, виконують у вигляді двуграних виїмок за контуром рисунка, але виїмки ріжуть більш глибокими, а її грані заокруглюють. Як правило, зі сторони форм орнаменту виїмки ріжуть і заокруглюють крутіше, а зі сторони фону більш полого.

У деяких випадках фон заокруглюють так, що він ніде не залишається плоским. Такий фон називають подушковим, а різьблення – заокругленим подушковим фоном. За технікою виконання, зовнішнім виглядом і призначенням це різьблення мало чим відрізняється від звичайного заокругленого різьблення.

Прорізне різьблення.

Прорізне різьблення відносять до плоско-рельєфної різьби, де фон вибирається, однак виконують його так само, як і звичайне заокруглене. Форма орнаменту залишається плоскою, а краї форм круто заокруглюють. Фон у цьому різьбленні вибирають на невелику глибину. Орнамент ніби лежить на рівній площині. Гра зі світлом є багатшою ніж у заокругленому різьбленні, але також невелика, тому прорізне різьблення виконують в основному на дрібних речах.

Отже, прорізним називають різьблення, в якому фон видалений (див. додаток Б, рисунок Б.5). Прорізне різьблення може виконуватись як в техніці плоско-рельєфного різьблення (з плоским орнаментом), так і в техніці рельєфного різьблення. Фон у прорізному різьбленні видаляють лобзиком. Прорізне різьблення з рельєфним орнаментом називають ажурним. Таке різьблення широко застосовувалось для прикрашення меблів стилю бароко і рококо в кінці XVII–XVIII ст. Виконання такого різьблення вимагає високої майстерності.

Інколи прорізне різьблення приклеюють до дерев'яної основи. У цьому випадку його називають накладним [9].

Рельєфне різьблення.

Рельєфне різьблення виконують шляхом підрізки плоского орнаменту, залишеного на заглибленому фоні і проробленням форм на поверхні цього орнаменту (див. додаток Б, рисунок Б.6). Рельєфне різьблення майже не має плоскої поверхні. Форми орнаменту виявляються рельєфом різної висоти

Розрізняють барельєфне різьблення – різьблення з низьким рельєфом і горельєфним різьбленням – з більш високим рельєфом, який яскравіше виражений і має багатшу гру зі світлом.

Рельєфне різьблення відрізняється більшою виразністю і декоративністю. У минулому його широко застосовували для прикрашення інтер'єрів та меблів.

Геометричне різьблення.

Геометричне різьблення – один із найдавніших видів різьблення по деревині. Цікавим і привабливим є оздоблення виробів геометричним різьбленням, в якому орнаментальні мотиви складаються з простих геометричних елементів: ліній, трикутників, квадратів, прямокутників, ромбів, кіл, вирізаних різцем на поверхні виробу (див. додаток В, рисунок В.1). Воно виконується у вигляді двох-, трьох-, чотирьохгрaniх виїмок, які створюють на поверхні узор з геометричних фігур – трикутників, квадратів, окружностей [10].

Геометричне різьблення вигідно відрізняється від інших видів різьблення великим різноманіттям прийомів художнього оформлення деревної поверхні. Водночас, це різьблення не складне у виконанні і не потребує у порівнянні з рельєфним спеціальних знань, теорій, рисунку, складного набору інструментів. Його перевага також – невелика глибина різного рисунка, яка не порушує композицію самого виробу.

Існує багато видів геометричного різьблення. Одним із видів є тригранно-виїмкове різьблення. Основним елементом є вирізана тригранна пірамідка, яка у чистому вигляді використовується рідко. Основні елементи, крім тригранної піраміди – це чотиригранна піраміда, вічко, зубчик. Елементи поєднують між собою у стрічкові орнаменти і розети.

Більш повноцінні композиції створюються застосуванням комбінацій тригранно-виїмкового різьблення та контурного геометричного різьблення.

Найпростішими елементами геометричного різьблення є двогранні виїмки прямолінійної або криволінійної форми різної ширини і глибини. Повторення прямих виїмок, розміщених вертикально або під кутом, утворюють узор, який називають драбинкою. Технологія його виконання подібна до технології контурного різьблення.

Використання різноманітних геометричних елементів сформували усталені орнаментальні мотиви. До найдавніших належать ті, що складаються з форм прямокутника, квадрата, трикутника. Вони називаються: «журавлі», «зубчики», «моршинка», «кривулька», «дубельтові зубчики», «завиваник», «ширинка», «копанці», «крижики», «глибоке різьблення», «сікачці», «очкате», «віконця». Основна частина цих орнаментальних мотивів має стрічкову композиційну будову, їх використовували для оздоблення країв виробів, щоб підкреслити центр композиції.

До іншої групи можна віднести орнаментальні мотиви, що утворюються за допомогою півкола, еліпса, а саме: «гадючки», «дужки», «копитця», «жолобки», «парканець», «ряска-сльози» (див. додаток В, рисунок В.2).

Окрему групу становлять мотиви, які мають у своїй основі коло, поєднане з квадратом або прямокутником (див. додаток В, рисунок В.3), як-от: «соняшник», «сонечко», «віночки», «пацьорки», «калачики», «зорки», «кучері», «ружі», «грибки». Ці нескладні мотиви використовують для створення центральної частини композиції [5].

Для виконання різьблення необхідно мати набір спеціальних різальних інструментів: стамесок, ножів-різаків. Для тригранно-виїмкового різьблення достатньо лише одного косоного ножа, а для геометричного, окрім косоного ножа потрібні півкруглі стамески. Різьблення виконують після розробки на аркуші паперу відповідної композиції та перенесення її на виріб.

Геометричне різьблення вигідно відрізняється від інших видів різьблення великою різноманітністю прийомів художнього оформлення поверхні виробів із деревини. Цей вид різьблення не вимагає спеціальних знань теорії рисунка, складного набору інструментів, перевагою є невелика глибина різання, що не вимагає великих зусиль. Усе це і робить її доступною і цікавою для виконання різного роду художніх виробів з деревини.

1.3 Ідея та художньо-образне обґрунтування теми «Сяйво Всесвіту» в художньому виробі (тарілі) обраному до виконання

Наші предки тривалий час їли руками, але гарячу їжу треба було ділити на порції і кудись класти. Перші тарілки з'явилися ще в епоху неоліту, тобто близько 9 500 років до нашої ери. Їх робили з глини у формі півсфери – щоб тримати в руках. Пізніше з'явилося плоске денце, і тарілки можна було ставити на поверхню. Потім їх почали розписувати і покривати глазур'ю, так тарілка з побутового предмету стала і прикрасою.

У Стародавній Греції і Стародавньому Єгипті на тарілках зображували:

– сюжети з міфології;

- сцени полювання;
- видатних правителів і полководців тощо.

З керамічних тарілок, покритих глазур'ю, було дуже зручно їсти: вони не всотували рідини і запахи, зберігали тепло і не обпікали рук. Ось чому кераміка так популярна і в наші дні. В особливих випадках тарілки робили із золота і срібла, наприклад, як дорогий подарунок або особисту коштовність.

А ось в Європі навіть у Середні віки страви на стіл було прийнято подавати на великих блюдах або дерев'яних дощечках, які видовбували посередині. Звідки кожен брав собі їжу і накладав на великі хлібні коржі. Після трапези «тарілку» – хліб, просочений соусом, віддавали жебракам або кидали собакам під стіл.

Лише поступово, протягом століть, стали використовувати посуд індивідуально. У XIV–XV століттях тарілки з олова і дерева вперше починають застосовувати у Франції. У багатих домах їли з металевого посуду. Але перші тарілки мало чим нагадували сучасні, вони навіть мали чотирикутну форму.

На Русі про тарілки, точніше блюда, вперше згадується в XI столітті. Робили їх з металу і дерева, а для очільника держави і багатії знаті – із золота і срібла. Дорогоцінними «тарелями» (від німецького «талер») нагороджували за бойові та інші заслуги – замість орденів, які з'явилися трохи пізніше і повторювали їх форму. Також у ходу були миски, тобто тарілки з плоским дном, неглибокі, які з XV століття стали персональними, а не тільки спільними. Нарешті, в XVIII столітті з тарілок стали їсти всі, при цьому збереглися і декоративні, з дерева та глини [11].

Нині існує безліч видів тарілок. По-перше, їх поділяють за призначенням: є глибокі супові тарілки, столові тарілки для «других» страв, дрібні, закусочні, пиріжкові. По-друге, за матеріалом, з якого вони зроблені: кераміка, скло, фарфор, дерево, метал, пластик, папір. Окремо варто відзначити декоративні тарілки, службовці для прикраси інтер'єрів.

Декоративний виріб (таріль) – традиційний за формою та оригінальний за змістом. Декоративне вирішення тарелі несе певне змістове і символічне навантаження. Являючись складовою частиною загальної форми виробу, декор сприяє його естетичному сприйняттю.

У зв'язку з цим розробляючи декор тарелі, ми виходили з необхідності концентрації уваги на символах, що є графічним відображенням певних космічних енергій, які наші предки інтуїтивно відтворювали в орнаменті.

Обираючи назву майбутнього виробу (тарілі) – «Сяйво Всесвіту», для досягнення мети у втіленні її змісту в композиції, ми склали точне уявлення, що маємо відобразити.

Мова кожного орнаменту тісно пов'язана з культурним надбанням народу, його сприйняттям навколишнього середовища. Упродовж століть складались різні види орнаментів, що слугували декоративним наповненням ужиткових і декоративних речей. У залежності від історичного періоду та суспільного світогляду формувалося їх змістове і символічне значення [7; 8].

У давні часи кожна геометрична фігура і різноманітні поєднання мали своє символічне значення.

Отже, коло – традиційна форма тарілі. Коло – символ Неба і Сонця. Нескінченності й Вічності. Уособлює і розкриває суть Вічності й Конечності, їх нерозривну єдність, бо своїм утворенням демонструє: Безконечність в тому і там, де початок збігається з кінцем, де завершення здійснюється в точці виходу. Простіше, де початок, там і кінець, – у цьому смисл Безконечності. Отже, коло підказує, що Безконечне – це конечне, яке свій кінець привело до свого початку.

Формується коло обертанням точки навколо точки-центру з поверненням на свою вихідну позицію. Коло, деформоване у горизонтальну «вісімку», символізує нескінченність, де точка перетину означає «нуль» як межу між «плюс – нескінченністю» та «мінус – нескінченністю». Практичний вираз кола – колесо – найгеніальніший винахід людського генія [15].

Орнаментальна композиція в центрі тарелі починається з восьмикутної зірки. Восьмикінцева зірка або октаграма зустрічається в багатьох релігіях і езотеричних течіях. Цей символ пов'язаний з космічною рівновагою, творенням і вічністю, гармонією між духом і матерією.

Восьмипроменева зірка утворюється у поєднанні двох чотирикутників, повернених відносно один одного на 45 градусів (див. додаток Г, рисунок Г.1). Який символізм має восьмипроменева зірка у містичних навчаннях і релігіях? Розглянемо докладно її значення.

Восьмипроменева зірка називається октаграма. Символізує гармонійне співвідношення духовного і тілесного. Вона має обриси 2-х квадратів або хрестів, що накладаються один на одного. Такий символ можна зустріти на прапорах багатьох країн, побачити на орденах за силу і відвагу, що вручаються воїнам (див. додаток Г, рисунок Г.2). Зародження життя і відхід з неї взаємопов'язані. Це нескінченність руху космічної енергії.

Восьмипроменева зірка переймає значення цифри в нумерології і позначає Всесвіт нескінченність. Восьмигранна зірка – символ багатьох релігій, витоки яких зароджувалися ще в найдавніші часи, використовується в сучасних інтерпретаціях: татуювання, позначення сект, прикраси у вигляді сережок або каблучок.

Октаграма в релігіях і духовних навчаннях виявляє давню філософію Сходу, де її зображення означає кармічний закон, що переходить за душею, у всіх її перевтіленнях; використання символу фінами інтерпретується позначенням восьмипроменевої зірки, як покажчика шляху – ортограмма означає силу світла, відродження.

У зображенні восьмипроменевої зірки, або октаграми, можуть проглядатися два варіанти:

– в її обрисах закладені два квадрати, що накладені один на одного під певним кутом. Така фігура ще у давніх слов'ян була пов'язана з основою і визначала символ пропорційності;

– в зображенні зірки, бачимо два хрести, що суміщаються один з одним по центру й означають, що ними самими об'єднуються основи світобудови в єдиному знаці.

Така символіка часто використовується в державній символіці багатьох країн, зіркою прикрашений орден деяких держав, вона нерідко зустрічається й в європейців.

Восьмипроменева зірка мала велике значення й для простих обивателів, й для чаклунів. Вісім променів зірки в нумерології безпосередньо зав'язані на цифрі 8 (вісім), сенс якої визначає нескінченність.

Релігія описує це нескінченністю світобудови. Астрологія та езотерика восьмипроменевої зірці приписує космічний рух по колу. Амулети і татування багатьох народів включають в себе таку октаграму, проявляючи символізм в релігії.

Так, у православ'ї з'явилася восьмикінцева Віфлеємська зірка, що принесло звістку про народження Ісуса Христа. Вона означає закріплення автентичності в духовних пропорціях духу і матерії.

Стародавня Греція прославляла магичні сили зірки на вісім променів своєю міфологією і символікою. Звідти прийшло поняття Хаосу, що є початком і кінцем для всього, що існує у Світі. Сила Хаосу укладена у могутності природних явищ, які не підвласні і незбагненні ні одній людині.

Історія появи символу вперше висвітлена в одному з творів Майкла Муркока (англійського письменника-фантаста ХХ ст.), де було представлено зображення амулету (стріловидна зірка Хаосу) (див. додаток Г, рисунок Г.3), що не змінила свого вигляду до цього дня й використовується в якості амулета-оберега серед чаклунів, хоча в стародавні часи цього зображення не було.

Значення восьмипроменевої зірки полягає у таємниці пізнання світобудови, потойбічних світів. За допомогою амулету розвивають магичні здібності, посилюється вплив в суспільстві. Зображення символу не є чимось

повсякденним – це сильний засіб захисту, що застосовуються серед магів [20].

Кількість елементів, що складають центральну зірку дорівнює 16 (шістнадцяти). Одиниця виражається найчастіше в центральному мотиві чи сюжеті, до яких належить Дерево Життя, восьмикутна Зоря. Це також символ Єдиного Творця. Одиниця – це Сонце, центр якого пов’язує все воєдино.

Одиниця є основою всього життя, всіх чисел. Шість, як подвоєння трійки, символізує втілення Божого плану на Землі. Взаємопроникнення двох трикутників та утворення шестикутної зірки є також поєднанням Бога (як макрокосмосу) і Людини (як мікркосмосу). Трикутник, спрямований вершиною донизу символізує божественний Дух, що сходить на Землю та Людину. Трикутник вершиною догори – це символ Людини, що прагне до Неба, до духовної та фізичної досконалості.

Вісімка, як і шістка, є злиттям двох світів. Найчастіше це – восьмикутна зірка або так звана «повна рожа». Вісімка символізує космічну гармонію, рівновагу всіх речей.

Четвірка – квадрат, ромб, чотири стихії: Вогонь, Повітря, Земля і Вода. Чотирикутник є матрицею творення, втілення ідеї у матерію. Двійка позначає дуальність (пару). Найчастіше – це кадуцей або подвійна спіраль, одна нитка якої є прогресом, а інша – регресом. Це і симетрія, і пара птахів, і подружня пара. Це символ цього світу й потойбічного [14].

Розроблення ідеї «Сяйво Всесвіту» щодо виготовлення декору тарілі відбувалося з урахуванням символіки знаків й чисел, що втілено в орнаменті складеному із різних геометричних елементів (див. додаток Д, рисунок Д.1).

Геометричний орнамент продемонстрував свою життєздатність у різні епохи та у різних народів. Поступово і у технічному, і у символічному орнаменті лінії і плями стали утворювати більш складні комбінації, позбавлені конкретного значення. Втративши сюжетну основу, орнамент зберіг свою естетичну цінність. У ньому завжди робиться акцент на суворому чергуванні ритмічних елементів та їх поєднань, іноді на активній стилізації

окремих мотивів природи. Адже першоосною, практично будь-якої геометричної форми, була реально існуюча форма, до меж узагальнена і спрощена (грецький меандр – хвиля, коло – сонце тощо) [14].

Протягом усього свого життя люди отримують потрібну їм інформацію та знання із різних джерел. І чи не найбільшу кількість цих знань приховують в собі саме знаки, символи, різноманітні образи, літери, цифри тощо, з яких творяться мова й пісні, формуються обряди і традиції, складаються орнаменти тощо.

Символи, знаки й орнаменти в цілому – це своєрідна книга буття та вірувань наших предків, написана універсальною мовою міжкультурного спілкування. Таким чином люди тих часів виражали своє світосприйняття та перші спроби пізнати світ та вплинути на таємні й непізнані сили природи.

Геометричні орнаменти виникли на основі графічних символів, що мали практичне значення в житті людей: вони передавали релігійне світосприйняття та використовувались задля магічного впливу на умови свого існування та на світ загалом. Також у своїх виробах людина фіксувала й передавала різну інформацію майбутнім поколінням. Велика кількість елементів та сюжетів орнаменту являли собою обереги, що призначені були захищати їх носія від темних сил; багато символів здатні стерти тонку грань між темним світом (Навь) та світлим (Правь); деякі являли собою пряме звернення до богів або до тих чи інших сил природи.

З часом первинний, магічний, зміст графічних зображень було втрачено і малюнки стали сприймати, в першу чергу, з естетичної точки зору, як прикрасу. Та в наш час, хоч він і досить матеріалізований, все більше людей цікавиться прадавніми духовними символами та їх значенням. Стосується це і знаків, з яких складаються геометричні орнаменти [15].

Основним мотивом орнаменту «Сяйво Всесвіту» є кола та восьмипроменева зірка в центрі композиції виробу – тарілі, зірка (октаедрон), про яку вже йшла мова, утворюється від проникнення одна в одну тригранних пірамід. Також восьмикутна зірка є знаком духовного

переродження людини, символізує шлях душі в процесі земного життя людини. Разом такі зірки означають проникнення Духа в Матерію, є символом Гармонії між духовним світом та світом матеріального, символізують втілення Божого замислу на Землі. До речі, різнопроменеві зірки, поширені в українських орнаментах, ще мають назву «квіти-зорі».

Ще один геометричний елемент, що багаторазово присутній в композиції виробу є коло. З духовної точки зору, коло – це символ досконалості, що означає Дух [16].

Сьогодні теж різні орнаменти прикрашають наше буття. Однак, найдавнішими орнаментами, створеними людством, є геометричні, які своїм корінням сягають найдавніших часів. Тож тема «Сяйво Всесвіту» в орнаментальній композиції тарілі присутня ніби пульсуючим світлом Всесвіту різноманітних за розміром і конфігурацією зірок укладених у рівномірне і ритмічне чергування кіл, що створює відчуття космічного сяйва.

РОЗДІЛ 2 ХУДОЖНЬО-КОМПОЗИЦІЙНІ ТА ТЕХНОЛОГО-МАТЕРІАЛОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ДЕКОРАТИВНОЇ ТАРІЛІ ТЕХНІКОЮ ГЕОМЕТРИЧНОГО РІЗЬБЛЕННЯ

2.1 Композиційні та художні особливості виконання декоративної таріли «Сяйво Всесвіту»

Декоративний виріб (таріль) – традиційний за формою та оригінальний за змістом виявляє композиційні зв'язки та його художні особливості під час виконання орнаментальної композиції технікою геометричного різьблення.

У ході розроблення орнаментальної композиції декоративної таріли значна увага надавалась гармонізації форми та її декоративного оздоблення. Декоративне вирішення таріли повинно нести певне змістове і символічне навантаження, а також грамотно складену композицію, що визначає цілісність усіх її складових.

Добре складеною композицією вважають таку, в якій неможливо ні додати, ні відняти будь-який її елемент, не порушуючи при цьому цілісності і гармонійної узгодженості всіх її елементів.

У творах декоративного мистецтва існують свої специфічні риси композиційних закономірностей, що створюють певну систему і мають чітку ієрархічну підлеглість:

- загально-художні композиційні закони (закон цілісності, закон традиції, закон тектоніки);
- композиційні закономірності й засоби виразності, що створюють цілісність внутрішньої структури виробу (композиційний центр, симетрія-

асиметрія, статика-динаміка, пропорційність) – відношення елементів композиції один до одного чи до виробу в цілому;

- семантичні елементи (коло, квадрат, хрести, чотири-, шести-, восьми-пелюсткові стилізовані квіти-зорі тощо);

- відповідність закону традиції.

Відповідність закону традиції визначається за такими показниками:

- канонічність;
- традиційність;
- новизна (новаторство).

Художній твір (виріб) буде відноситися до канонічного у тому разі, коли під час його виконання майстер дотримувався певних загальноприйнятих встановлених і затверджених канонів, які не можна порушувати; канонічний (грец.) – незмінний (консервативний), не підлягаючий перегляду, що слугує нормативним зразком.

Традиційним художній твір (виріб) можна вважати тоді, коли дотримано традиційних способів його виготовлення; зберігається культурна традиція певного народу чи етносу в його основних елементах: формі, декорі, символіці, кольоровій гамі тощо, притаманних лише цьому народові, тому є впізнаним серед інших, стосується творів національної культури.

Традиція (від лат. *traditio* – передача) – це елементи культури, пов'язані з витоками, що передаються від покоління до покоління і зберігаються протягом тривалого часу. Традиції тією чи іншою мірою, в тих чи інших формах присутні у будь-якому суспільстві і практично в усіх сферах культури.

Новизна (новаторство) художнього твору (виробу) визначається у відсутності дотримання канонів чи традицій у його створенні, а також внесення автором нових незвичних прийомів виконання.

Розібравшись із відповідністю закону традиції, можемо впевнено віднести виконаний твір – «Сяйво Всесвіту» до традиційного, бо і форма, і мотиви орнаменту, і матеріал (деревина), і техніка геометричного різьблення є традиційними й характерними для культури українського народу.

Відповідність закону цілісності досягається відчуттям злагодженості композиції та усіх її елементів, де нічого не хочеться ні додати, ні відняти не порушивши гармонійного (цілісного) відчуття.

Побудова орнаментальної композиції декоративної таріли починається з центру, найбільш виразного елементу композиції, що й визначає композиційний центр твору, який підпорядковується загальній формі виробу – формі кола.

Будь-яка композиція використовує композиційні закономірності, що пов'язують усі структурні елементи художнього твору (виробу) в єдине ціле. Вони дозволяють організувати простір майбутнього твору і привести всі елементи до цілісності. Такими засобами виступають: симетрія – асиметрія; статика динаміка; контраст – нюанс; пропорції, масштабність, ритміка, колірні гармонійні поєднання тощо.

Симетрія чи асиметрія у художньому творі (виробі) виявляється в однаковості (або в не однаковості) частин (елементів) композиції відносно певних осей її поділу. Розрізняють дзеркальну – де одна вісь; осьову – де множинність осей розташованих центрично; гвинтову – де однакові елементи розташовуються за умовними лініям спіралі; асиметрія передбачає нерівність частин композиції, що порушує її статичність і рівновагу [7].

Симетрія та асиметрія визначають статичність чи динамічність сприйняття композиції художнього твору (виробу) в цілому.

Виконана декоративна таріль є симетричною за формою і її декор побудовано за принципом осьової симетрії.

Метричність та ритмічність передбачає певне чергування елементів композиції, де чергування однакових елементів (мотивів) з однаковим

інтервалом називають метром і відносять до простих ритмів; ритмічність (складний ритмічний ряд) – чергування різних елементів з різними інтервалами, наприклад з наростанням інтервалів, збільшенням або зменшенням мотивів тощо.

Багатократне регулярне чергування елементів та інтервалів між ними створюють ритмічні ряди. Ритмічні ряди можуть бути щільними (масивними) і розрідженими; розріджено-наростаючими. Ці властивості ритмічних рядів залежать від співвідношення величин елементів та інтервалів між ними. Ритмічні ряди можуть утворюватися за принципом контрасту або нюансу.

У композиції декоративної таріли присутнє рівномірне метричне чергування однакових елементів з однаковими інтервалами між ними, у зовнішньому декорі композиції по бордюру, а також у менших центральних з'єднуючих колах. Центральна частина композиції виробу має променево-радіальний ритм з нарощуванням «пульсації» елементів з центральної точки – точки розвитку цієї композиції. Ритмічна узгодженість прослідковується в усіх геометричних елементах орнаменту виконаної таріли.

Такі засоби композиції як контраст, нюанс, тотожність в композиції художнього твору (виробу) – можуть проявлятися у формі, кольорі, фактурі.

Контраст – це різка відмінність: кругле – квадратне; витягнуте – приземисте; чорне – біле; матове – блискуче.

Нюанс – це незначна відмінність, слабо виражені розбіжності, в однорідних елементах. Майстри високої кваліфікації гостро відчують найтонші тектонічні особливості матеріалів і вміють їх використовувати. Нюанс – найбільш витончений із засобів, і тільки досконало опанувавши ним, можна створювати вироби вищого естетичного рівня якості.

Тотожність – повне співпадіння форм, кольору, фактури; визначає повну подібність однорідних елементів.

Подібність – це використання в композиції, елементів певної геометричної конфігурації, що повторюється, розвивається у різних

варіантах. Подібність визначає повторювання однієї форми або мотиву в одній загальній структурі художнього твору.

Щодо елементів орнаменту виконаного виробу – декоративної тарілі, то слід сказати що вони (кола) співвідносяться між собою у певній градації – від центру (меншого кола) з поступовим збільшенням до її краю. По периметру тарілі (в елементах) використано принцип тотожності.

З точки зору організації орнаментальної композиції можливі два варіанти:

- розвиток однієї геометричної форми (у нас кола);
- поєднання декількох геометричних форм (кола і внутрішні їх елементи).

Подібність у композиції виконаного виробу проявлена в основному мотиві композиції – колах і внутрішніх елементах – багатопроменеві зірки.

Кольорове рішення виробу досягається інтенсивністю тональної проробки композиційних елементів художнього твору (виробу), визначається рівнем світлоти та насиченості фарб, що створюють загальний колорит твору (ясний, приглушений, теплий, холодний, ахроматичний, монохроматичний).

Колір декоративної тарілі використовує природній колір деревини. Рисунок орнаменту виділяється за рахунок заглиблень геометричного різьблення, що створюють світло-тіньові поєднання елементів композиції.

Отже, розглянувши зазначені композиційні засоби можна стверджувати, що вони чудово розкривають задум обраного до виконання художнього твору (тарілі) «Сяйво Всесвіту».

У даному випадку композиція художнього твору (виробу) є завершеною, не виникає бажання щось додати чи щось забрати.

Декором виконаного виробу (таріль) виступає сам орнамент, виконаний на його поверхні. Виріб має мати завершений зовнішній вигляд, що говорить про досконалість його композиційної будови.

2.2 Матеріалознавчі аспекти виконання декоративної тарілі технікою геометричного різьблення

Вибір матеріалу для різьблення диктується призначенням, видом і формою виробу. Для якісної різьби в техніці геометричного різьблення використовують переважно деревину з рівномірною, однорідною, без відхилень будовою, з невиразною текстурою. Тут слід застосовувати листяні породи деревини – липу, осику, вільху, березу, грушу, клен, волоський горіх, каштан, дуб, бук тощо. Для різьбярських робіт хвойні породи не підходять.

М'яка деревина легко піддається механічним пошкодженням. Не придатне для різьблення свіжоспиляне дерево. Висихаючи, деревина стискається в об'ємі, часто жолобиться. Однаково не придатне для різьби як недосушене, так і пересушене дерево. Пересушене, навіть в умовах нормальної вологості, буде вбирати вологу з повітря і розбухне, що призведе до тріщин.

Недосушування і пересушування більше впливають на тверді породи деревини з більшою густиною, і менше впливають на м'які. Не рекомендується для різьблених заготовок з'єднувати різні породи, оскільки ступінь всихання у них різний.

Тверда, ядрова деревина всихає значно менше, ніж заболонь, у зв'язку з цим заболонні частини деревини жолобляться сильніше, а в центральній дощці (що утворюється при поздовжньому розрізі породи) жолоблення буде ледь помітне.

Дуже важливо знати, у яку пору року заготовляти ту чи ту породу, термін витримування, умови зберігання. Досвідчений майстер уже за зовнішніми ознаками стовбура визначає ступінь придатності матеріалу. Відсутність дрібних променевиx тріщин на зрізі свідчить про високу якість деревини. Великі тріщини при торцевому зрізі свідчать про наявність у

стовбурі пустотілих місць, які дають брак при розпилюванні колоди. Якщо є тріщини в різних шарах – значить деревина непридатна для різьблення.

Паралельність річних шарів – ознака того, що деревина має відносно прямолінійну внутрішню (структуру) будову. Для різьблення такий матеріал найкращий. Одинокі дерева, як правило, дають косошару деревину, унаслідок закручування (жолоблення) при рості волокон деревини під дією вітру. У таких дерев, крім цього, спостерігається зміщення ядра ближче до заболони в одному місці (з північної сторони). Під час сушіння таке дерево розтріскується і сильно жолобиться, тому зрізати одинокі дерева і використовувати їх для різьби не рекомендується.

Не менше значення має і вік дерева. Молода деревина – м'яка, пориста, а стара – уражена гниллю, тому для різьблення – вибирають деревину середнього, зрілого віку. Так, для дуба – це період, 80–150 років, берези – 60–70 років, ясена – 60–70, вільхи – до 60 років тощо. Вік дерева визначають за кількістю кілець на зрізі дерева або за товщиною стовбура.

Здатність деревини до згинання допомагає визначити ступінь її пружності. Пружні породи менш крихкі й витриваліші на злам і всихання, що підходить для деяких видів різьблення. Встановлено, що найпружніше дерево в середньому віці і деревина осінньої заготовки більш пружна порівняно із зимовою, тому заготовляти дерево для різьблення краще восени.

За ступенем пружності заготовки листяних і хвойних порід розподіляються так: липа, береза, осика – найпружніші, дуб, бук, ялина, ясен, клен – середньої пружності; вільха, граб, ялиця, сосна – найменш пружні.

Відколи – властивість деревини відколюватись у напрямі шарів. Чим прямолінійніша структура, тим більше деревина відколюється. Для різьблення підбирають породи, які найменше піддаються відколюванню. Породи з більшою густиною і пружністю відколюються легше, ніж м'які. Сучкуватість, переплітання волокон деревини запобігають відколюванню. До порід, які більше піддаються відколюванню відносять дуб, бук, ясен, вільху, ялину. Менш відколюються груша, тополя, граб.

Довге зберігання заготовок знижує їхню міцність. При різких перепадах температури, навіть у сухому приміщенні, матеріал може розтріскуватись. При просушуванні заготовок слід дивитись, щоб не було протягів. Вологий матеріал просушують у затіненому безвітряному місці (на горищі, у хліві, комірчині). Не рекомендується зберігати призначений для різьблення матеріал в довгих заготовках у лежачому положенні.

Деревину для різьблення потрібно добре висушити (допустима вологість 8–10%), але надто пересушена деревина дає в роботі тріщини й відколи. М'які породи зсихаються менше від твердих, а хвойні менше від листяних порід. З листяних велика ступінь всихання у берези, груші, бука. Вологість впливає на густину деревини. З підвищенням вологості густина дерева зростає. На породах з більшою густиною різьблення завжди якісніше, тому для різьблення цінується деревина груші, клена, бука. Пересушена деревина важко піддається різьбленню.

Чим складніша будова деревини і різноманітніший взаємозв'язок окремих її елементів, тим багатша текстура. Колір деревини залежить від її породи, але разом з тим у деревини однієї породи він може бути різним. Багата на відтінки деревина явора, груші, вільхи, а деревина горіха взагалі має широкий кольоровий діапазон – від жовтого – до чорного з різними відтінками.

Для невеликих виробів, як скриньки, дощечки, полички, зокрема й тарілі, з подальшим оздобленням їх різьбленим орнаментом, краще використовувати добре висушену деревину м'яких порід – липи, вільхи, осики, тополі, рідше берези.

Одним із найкращих матеріалів, особливо для плоскорельєфного різьблення, є липа, її деревина однорідна, м'яка, легка та біла, іноді трохи рожевата. Після просушування і тривалого зберігання – набуває золотавого відтінку, стає міцною, не жолобиться. Вона добре піддається обробці, легко ріжеться в усіх напрямках без відколів.

Червонувата деревина вільхи так само м'яка, однорідна, легко ріжеться. Проте дерево вільхи завжди тонке і має в ядрі трухлявину, тому цю породу доцільно використовувати лише для дрібних виробів.

Осика має легку, міцну і, головне, яскраво білу деревину. Цей колір зберігається досить довго. Матеріал дуже стійкий до гниття, тому з давніх часів його застосовують для будівництва колодязних зрубів, виготовлення посуду. Під час роботи з цією деревиною треба бути особливо уважним, бо деревина осики (і тополі) має здатність відколюватися під різцем.

Сріблясто-сіра деревина берези твердіша від липи та вільхи, ріжеться однаково в усіх напрямках, не відколюється, але надзвичайно жолобиться і розтріскується. Цю деревину доцільно використовувати для вирізування дрібних декоративних накладних елементів у виробництві меблів.

З твердих листяних порід використовують деревину дуба, бука, горіха, груші, сливи, шовковиці. Вироби з дубу досить виразні завдяки красивій текстурі й приємному коричневому кольору. Разом з тим дуб важкий у роботі, бо його деревина тверда і дуже ламка. В основному з деревини дуба виконують скульптурні роботи, та меблі з різьбленим декором. У цих роботах завжди можна простежити техніку різьблення майстра.

Деревина бука – тверда, з красивою текстурою та кольором (від рожево-жовтого до червоно-бурого). Бук використовують здебільшого для дрібних різьблених виробів. Треба пам'ятати, що деревина бука потребує спеціального режиму зберігання в сухому місці, бо цей матеріал швидко жолобиться і його вражає жучок.

Для виконання високохудожнього різьблення необхідно взяти деревину горіха. Багата на кольорові відтінки, з виразною текстурою, вона добре, майже не відколюючись, ріжеться й обробляється.

Деревина груші – тверда, однорідна, з гладенькою, ледь вираженою текстурою, має рожево-коричневий колір. Ріжеться в усіх напрямках не відколюючись, її найчастіше використовують для створення мініатюр з тонкою обробкою деталей.

Деревина клена – тверда, з ледь виразною текстурою, має красивий жовтувато-рожевий колір.

Ріжеться клен, важко, але без відколів. Передає найтонші рухи різця. Цей матеріал, як і груша, краще підходить для мініатюрного різьблення.

Майстри художньої обробки дерева використовують деревину сосни, кедра, тиса, ялини. Рожевуватого відтінку деревину сосни (з чітко вираженими лініями річних кілець) в основному застосовують для різьблення елементів у сільській архітектурі. Слід пам'ятати, що при дрібному різьбленні широкі лінії текстури тільки псуватимуть роботу

Для виконання різьби необхідно мати набір спеціальних різальних інструментів: стамесок, ножів-різаків, а також креслярське приладдя – твердий олівець, шило, металеву лінійку з міліметровими поділками, косинець, циркуль [4; 10]. Для тригранно-виїмкового різьблення достатньо лише одного косоного ножа (див. рисунок 2.2.1).

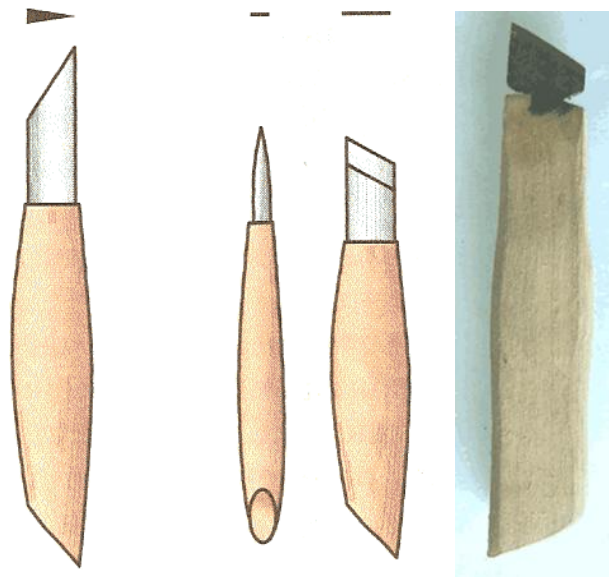

Рисунок 2.2.1 – Набір ножів-косяків для геометричного різьблення

Для геометричного різьблення крім косоного ножа потрібні півкруглі стамески, кутик (див. рисунок 2.2.2).

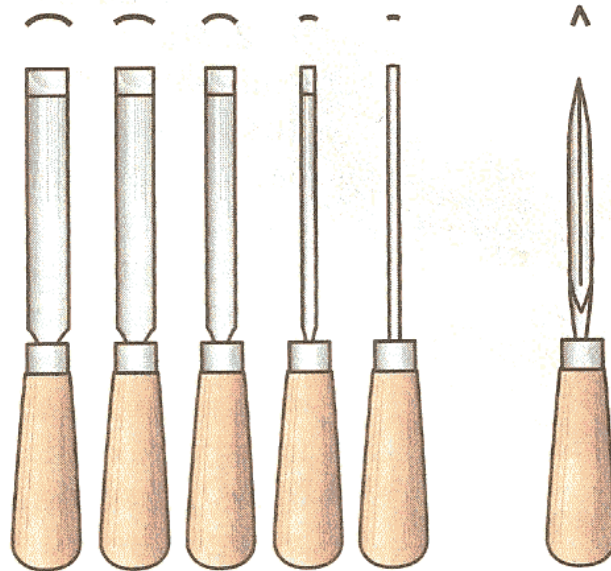

Рисунок 2.2.2 – Напівкруглі стамески для геометричного різьблення

Для виготовлення художнього виробу (тарілі), було використана заготовка із липи діаметром 500 мм та товщиною 40 мм, різець косяк, наждачний папір та лак на водній основі Pinotex.

Основними інструментами для виготовлення тарілі були:

- різець-косяк – для виконання елементів орнаменту;
- наждачний папір – для придання кінцевого вигляду виробові перед покриттям його лаком.

Калькуляцію витрат подано у таблиці 2.2.1.

Таблиця 2.2.1 – Розрахунок матеріальних витрат

Назва матеріалу	Ціна за одиницю (грн)	Витрата матеріалів	Усього (грн.)
Різець-косяк	100,00	1 шт.	100,00
Наждачний папір	60,00	1 шт.	60,00
Заготовка	450,00	500 мм x40 мм	450,00
Лак Pinotex	75,00	200 мл.	75,00
Разом:			685,00

Вартість матеріалів на виготовлення роботи склала 685 грн.

Складність виконання і майстерність роботи оцінюється автором у 1000 грн. Отже в загальному (після округлення), вартість роботи складатиме ≈ 1700 грн.

2.3 Технологічні особливості та послідовність виконання декоративної таріли «Сяйво Всесвіту» технікою геометричного різьблення

Найрозповсюдженіше і найпростіше різьблення – геометричне. З нього зазвичай і починають навчання техніці різьблення по деревині. Як зазначалося вище, геометричне різьблення виконують шляхом поєднання різноманітних комбінацій декількох основних геометричних елементів ножем-косячком чи півкруглими стамесками.

Але для того щоб із цих простих елементів одержати чудові комбінації, окремі елементи (наприклад, кола чи зірки), що повторюються по всій площині композиції, мають бути повністю однаковими – за розмірами, глибиною площини, глибиною порізки, а також повторювати один одного. Тільки тоді з окремих елементів отримаємо рівномірно виконані елементи, що створюватимуть певний орнамент.

Існує багато видів геометричного різьблення. Одним із видів є тригранно-виїмкове різьблення. Основним елементом є вирізана тригранна піраміда. В чистому вигляді використовується рідко. Основні елементи, крім тригранної піраміди, – це чотиригранна піраміда, вічко, зубчик. Елементи поєднують між собою в стрічкові орнаменти та в розетки.

Власне, геометричне різьблення – це комбінація тригранно-виїмкового різьблення та контурного геометричного різьблення. Застосовується найчастіше, оскільки поєднання двох технік різьблення дає більш повноцінні композиції.

Найпростішими елементами геометричного різьблення є двогранні виїмки прямолінійної або криволінійної форми різної ширини і глибини. Повторення прямих виїмок, розміщених вертикально або під кутом, утворюють узор, який називають драбинкою. Технологія його виконання подібна до технології контурного різьблення.

Контурне геометричне різьблення має свою історичну назву «ільчасте письмо». Воно утворюється прорізанням неглибоких тоненьких ліній – заглиблень, що мають вигляд тоненької сітки. Подібним чином утворюються інші орнаментальні мотиви: «січені зубці», «огірочки», «кривульки» тощо.

Для виконання різьблення необхідно мати набір спеціальних різальних інструментів: стамесок, ножів-різаків, а також креслярське приладдя – твердий олівець, шило, металеву лінійку з міліметровими поділками, косинець, циркуль. Для тригранно-виїмкового різьблення достатньо лише одного косоного ножа. Для геометричного різьблення крім косоного ножа потрібні півкруглі стамески, кутик.

Різьблення виконують після розробки на аркуші паперу відповідної композиції та перенесення її на виріб. Наносять композицію через копірку. Але більш точним є перенесення композиції за допомогою циркуля та вимірника. Геометричне різьблення виконують на чистих, добре виструганих та відшліфованих дошках м'яких і твердих порід деревини зі слабо вираженою текстурою. Звичайно, краще починати вправи і перші роботи на деревині м'яких порід (липа, вільха). У нашому випадку використовувалася деревина липи.

Під час виконання тригранно-виїмчастого різьблення різак тримають чотирма пальцями, а великий палець має впиратися у ручку різака, або лежати на скошеній верхній частині різака.

Робоче положення різака може бути «до себе» і «від себе». Рука повинна лежати на дощечці для контролю за рухом різця. При рухові від себе інколи допомагають великим пальцем лівої руки.

Працюємо вершинкою різця.

Найпростішими елементами орнаменту для різьблення є паралельні лінії вздовж і впоперек деревини.

При обробці деревини різьбленням слід додержувати двох основних правил:

1 Різати потрібно за волокном, щоб зрізані кінчики волокон притискати різцем, а не рухатися проти них. Різ буде чистим.

2 Якщо елемент розташований таким чином, що його необхідно зрізувати вздовж волокон, то його зрізують найпершим, щоб не сколоти його.

Від правильного виконання цих правил залежить якість різьблення. Основним елементом тригранно-виїмчастого різьблення є тригранна виїмка. Залежно від техніки виконання виїмки можуть бути рівнобедреними, рівносторонніми із заглибленням у центрі, рівнобедреними із заглибленням біля основи.

Спочатку, на заготовку наносяться горизонтальні лінії на відстані 5–10 мм одна від одної. Потім будуються рівносторонні трикутники. Тримаючи різак вертикально, наколюються промені трикутника від вершини кожного кута. При вершині наколювання має більшу глибину. При наближенні до кута глибина зменшується нанівець.

Потім кінчиком косоного ножа зрізується кожен елемент окремо. Кінчик ножа повинен йти від вершини до вершини трикутника. У середині максимальне заглиблення. Ніж ставиться під кутом. Чим більший кут, тим глибші будуть виїмки. У кожного різьбяра своя улюблена глибина. Для малих елементів зі стороною трикутника 5–10 мм глибина повинна бути приблизно 3–5 мм.

Для вирізування вигнутих довгих тригранних елементів використовується косий ніж з меншим кутом леза. При поєднанні основних елементів тригранно-виїмкового різьблення та контурного геометричного різьблення створюється велика кількість орнаментальних композицій [4; 10].

Декоративні таріли виточують, переважно, діаметром 30–50 см. Для цього підбирають добре просушені дошки, витримані при кімнатній

температурі на протязі останніх 14–20 діб. Тарелі великих розмірів виточують зі склеєних у щит окремих нешироких дощочок підігнаних одна до одної за кольором, текстурою та річними шарами.

Для токарних робіт найкраще підходять тверді породи деревини, але щоб у процесі різьблення уникнути деяких проблем, ми обрали деревину липи.

Декоративна таріль виконувалася за визначеними технологічними етапами. Технологічна послідовність виконання тарілі наведена в інструкційній картці таблиці 2.3.1.

Таблиця 2.3.1 – Інструкційна картка на виготовлення декоративної тарілі

Готовий виріб		Матеріали та інструменти	
		<p>Матеріали: Заготовка з дерева, лак на водній основі Pinotex</p> <p>Інструменти: Різець-косяк, лінійка, олівець, наждачний папір, дерев'яна стружка, токарний верстат, планшайба, викрутка, шурупи, пензлик</p>	
№ п/п	Найменування неподільної операції	Зображення	Технічні умови
1	2	3	4
1	Кріплення заготовки до планшайби		Для виготовлення тарілі, необхідно підібрану заготовку закріпити планшайбою за допомогою викрутки та шурупів

Продовження таблиці 2.3.1

1	2	3	4
2	Встановлення планшайби з заготівкою на верстат		Скріплену заготовку із планшайбою встановити на токарному верстаті по деревині
3	Точіння задньої площини тарілі		За допомогою різця для точіння, придати заготовці майбутньої форми тарілі на токарному верстаті
4	Шліфування задньої частини поверхні тарілі		За допомогою наждачного паперу зашліфувати поверхню тарілі на верстаті

Продовження таблиці 2.3.1

1	2	3	4
5	Полірування задньої частини поверхні тарілі		На токарному верстаті використовуючи дерев'яну стружку необхідно відполірувати поверхню тарілі
6	Наведення ряд кіл на передній частині тарілі		За допомогою олівця навести кола майбутнього зображення тарілі
7	Кріплення заготовки зворотнім боком до планшайби		Наступним кроком потрібно підібрану заготовку закріпити планшайбою за допомогою викрутки та шурупів зворотнім боком
8	Точіння передньої частини тарілі		Використовуючи напівкруглу стамеску по наміченим колам вирізьбити основні контури тарілі на токарному верстаті

Продовження таблиці 2.3.1

1	2	3	4
9	Шліфування передньої частини поверхні тарілі		За допомогою наждачного паперу зашліфувати поверхню тарілі на верстаті
10	Полірування передньої частини поверхні тарілі		На токарному верстаті використовуючи дерев'яну стружку необхідно відполірувати поверхню тарілі
11	Розмічання основних ліній поля		Олівцем розмічаємо основні лінії полів зображення тарілі
12	Нанесення рисунку		За допомогою олівця та лінійки наносимо раніше підготовлений рисунок на виріб

Продовження таблиці 2.3.1

1	2	3	4
13	Наколювання основних елементів рисунку		Використовуючи різець-косяк наколюємо основні елементи орнаменту по наміченому рисунку. Починаємо з композиційного центру – розетки і невеликими частинами виконуємо різьблення
14	Виконання різьблення розетки		За допомогою різця-косяка виконуємо різьблення намічених геометричних елементів дотримуючись всіх правил
15	Виконання різьблення внутрішнього кола тарілі		За допомогою різця-косяка наколюються елементи, після чого виконується геометричне різьблення їх по внутрішньому колу
16	Виконання різьблення зовнішнього кола тарілі		За допомогою різця-косяка наколюються елементи, після чого виконується геометричне різьблення їх по зовнішньому колу
17	Шліфування ліній олівця		Використовуючи наждачний папір та звичайну губку слід відшліфувати лінії олівця, що були нанесені в рисунку

Кінець таблиці 2.3.1

1	2	3	4
18	Лакування		За допомогою пензлика готовий виріб покриваємо лаком і чекаємо повного висихання
19	Вирівнювання поверхні лакованого покриття		Після того, як виріб просушили після покриття лаку, поверхню виробу вирівнюємо наждачним папером
20	Кінцевий етап: покриття виробу лаком		За допомогою пневмопістолету та компресора покриваємо наш виріб ще раз лаком до повного висихання. Декоративна таріль готова

Отже, ми показали технологічний процес та послідовність виконання декоративної тарілі «Сяйво Всесвіту» технікою геометричного різьблення, яка й стала практичним результатом дипломного проєкту.

ВИСНОВКИ

Мистецтво є однією з форм духовного освоєння світу. Мистецтво геометричного різьблення наповнене знаками-символами, які у прадавні часи несли сакральне – оберегове значення. Сьогодні ми їх сприймаємо як естетичну складову художнього виробу.

Геометричне різьблення є одним із видів декорування художніх виробів виготовлених із деревини, для якого орнамент виступає основним елементом. Орнамент в геометричному різьбленні завжди виконується вручну, де дотримуються всі технологічні процеси, для якісного результату.. Основним матеріалом для виробів декорованих геометричними узорами є підготовлена для цього деревина.

Деревина – гарний і приємний на дотик загальнодоступний матеріал, який досить легко обробляється найпростішими інструментами. Вона тверда, міцна і пружна. Протягом багатьох віків людина, широко використовувала для своїх потреб цей природний матеріал, поступово вивчила різноманітні породи дерев, їх властивості, набувала практичних навичок їх художньої обробки, відточувала майстерність.

Майстерність різьблення – виконання орнаментів, потребує знань з геометрії, що створюються за її чіткими законами. До нас дійшли чудові зразки орнаментів, якими були декоровані вироби ужиткового мистецтва.

Дипломний проєкт – його практична частина (робота в матеріалі), виконувався з урахуванням особливостей обраної техніки та матеріалу (деревини), а також на основі дослідження техніки «геометричного різьблення», як різновиду художньої обробки деревини і виду декоративного мистецтва в його історичному розвитку.

Також досліджено та розкрито художньо-технологічні особливості виконання творів традиційними техніками, зокрема й техніки геометричного різьблення, визначено їх декоративні особливості.

Ідея щодо вибору теми дипломного проекту зумовлювалася символікою геометричних фігур, якими насичене геометричне різьблення. Згідно назві виконаної роботи – «Сяйво Всесвіту» розкрита образність художнього твору (тарілі).

У другому розділі дипломного проекту розкривались композиційні та художні особливості виконаного твору – декоративної тарілі «Сяйво Всесвіту»; обґрунтовувались матеріалознавчі аспекти щодо виконання означеного твору; описано технологічну послідовність виконання декоративної тарілі.

Такий виріб, може слугувати як прикрасою в оселі так і надзвичайно неймовірним і неповторним подарунком до найрізноманітніших свят чи урочистих подій.

Практичним результатом дослідження є декоративна таріль – «Сяйво Всесвіту» виконана технікою геометричного різьблення. Отже, завдання поставлені на початку дипломного проекту – виконані у повному обсязі, мета досягнута.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

- 1 Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / А. Є. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1993. – С. 85–88; 207–211.
- 2 Артюх Л. Ф. Культура і побут населення України / В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко. – Київ : «Либідь», 1991. – 288 с.
- 3 Велігоцька Н. Сучасне українське народне мистецтво / Н. Велігоцька. – К. : Мистецтво, 1976. – 122 с.
- 4 Глушак Д. Д. Посібник з художньої обробки деревини [Електронний ресурс] / Глушак Д. Д. – Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hlushak_DD/Posibnyk_z_khudozhnoi_obrobky_derevynu.pdf (дата звернення 10.03.2022).
- 5 Історія розвитку різьби по дереву [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://trudu.ucoz.ua/news/istorija_rozvitku_rizbi_po_derevu/2015-04-02-2 (дата звернення: 09.04.2022).
- 6 Історичний розвиток різьби по дереву [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stameski.com.ua/blog/30-istoriya-rizbi-po-derevu/56-razvitie-rezby-po-derevu-ukr> (дата звернення: 09.04.2022).
- 7 Ребрик В. Є. Курс лекцій з навчальної дисципліни «Теорія орнаменту» / В. Є. Ребрик. – Хмельницький, 2012. – 123 с.
- 8 Ребрик В. Є. Курс лекцій з навчальної дисципліни «Основи композиції художніх виробів» / В. Є. Ребрик. – Хмельницький, 2012. – 167 с.
- 9 Манучарова Н. Д. Українське народне мистецтво / Н. Д. Манучарова. – К. : Мистецтво, 1960. – 345 с.
- 10 Методична розробка «Обробка деревини. Геометрична різьба» [Електронний ресурс]. – URL: <https://vseosvita.ua/library/metodicna-rozrobka-obrobka-derevini-geometricna-rizba-283742.html> (дата звернення: 09.04.2022).

- 11 Про тарілку: від стародавніх часів і до наших днів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://welcometoua.net/pro-tarilku/> (дата звернення: 10.04.2022).
- 12 Різьба по дереву [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://locksmithcase.blogspot.com/2015/12/blog-post_58.html (дата звернення: 11.04.2022).
- 13 Розмаїття орнаментики. Геометричні фігури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/rukotvornedivopisanka/rozmaietta-ornamentiki-na-pisankah/geometricni-figuri> (дата звернення: 22.04.2022).
- 14 Символіка чисел в українській традиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://korali.info/usna-tvorchist/simvolika-chisel-v-ukrainskii-tradicii.html> (дата звернення: 22.04.2022).
- 15 Символіка фігур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://about-ukraine.com/simvolika-figur/> (дата звернення: 22.04.2022).
- 16 Станкевич М. Українське художнє дерево XVI–XX ст. / М. Станкевич. – Львів : НАНУ, Інститут народознавства, 2002. – 144 с.
- 17 Терещук Б. М. Трудове навчання. Технічні види праці : навч. посібн. / Б. М. Терещук. – Х. : «Ранок», 2007. – 163 с.
- 18 Українське народне мистецтво. Різьблення та художній метал. – К. : Вища школа, 1962. – 152 с.
- 19 Художня обробка дерева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mundm.kiev.ua/COLLECTN/WOOD/INDEX.HTM> (дата звернення: 09.05.2022).
- 20 Що означає зірка восьмикінцева або октаграма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ideas-center.com.ua/?p=44401> (дата звернення: 09.05.2022).

ДОДАТОК А
(довідковий)

ІСТОРИЧНІ ВИРОБИ ТРАДИЦІЙНОЇ ТЕХНІКИ РІЗЬБЛЕННЯ

Рисунок А.1 – Різьблений іконостас

Рисунок А.2 – Дерев'яний посуд стилістики Київської Русі

Рисунок А.3 – Стилістика різьби XVI ст.

Рисунок А.4 – Різблені меблі стилістики XVI ст.

Рисунок А.5 – Скриня. Кін. XIX ст., с. Яворів

Рисунок А.6 – Стиль Модерн. Іриси

Рисунок А.7 – Таріль. Кін. XIX – поч. XX ст., автор В. Шкрібляк

Рисунок А.2 – Таріль. Гуцульський стиль

ДОДАТОК Б
(довідковий)

РІЗНОВИДИ ТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК РІЗЬБЛЕННЯ

Рисунок Б.1 – Плоско-виїмчасте різьблення

Рисунок Б.2 – Контурне різьблення

Рисунок Б.3 – Яворівське контурне різьблення

Рисунок Б.4 – Плоско-рельєфне різьблення

Рисунок Б.5 – Прорізне різьблення

Рисунок Б.6 – Рельєфне різьблення

ДОДАТОК В
(довідковий)

ТЕХНІКА ГЕОМЕТРИЧНОГО РІЗЬБЛЕННЯ

Рисунок В.1 – Геометричне різьблення

Рисунок В.2 – Геометричне різьблення

Рисунок В.3 – Геометричне різьблення

ДОДАТОК Г
(довідковий)

РІЗНОВИДИ ВОСЬМИПРОМЕНЕВОЇ ЗІРКИ

Рисунок Г.1 – Восьмикінцева зірка в ісламі

Рисунок Г.2 – Орден за віру і відвагу

Рисунок Г.3 – Восьмипроменева зірка Хаосу

ДОДАТОК Д
(обов'язковий)

СВІТЛИНА ГОТОВОГО ВИРОБУ

Рисунок Д.1 – Світлина тарелі «Сяйво Всесвіту» у техніці геометричного різьблення